

BASISBEGRIPPEN
VAN RECHT

BASISBEGRIPPEN VAN RECHT

VOORWOORD

Van oudsher wordt aan de Universiteit Gent het (materiële) burgerlijk recht en het burgerlijk procesrecht samen gedoceerd in een inleidend vak privaatrecht in het eerste jaar van de rechtenstudies. Gedurende vele jaren bestond het leermateriaal uit (een) boek(en) van de hand van wijlen prof. Willy Delva.¹ Het opleidingsonderdeel heette in dat tijdvak *Algemene beginselen van het Belgisch burgerlijk recht, met inbegrip van de rechterlijke bevoegdheid en de rechtsplegingen*.

Na het overlijden van prof. Delva in 1980, werd prof. Hubert Bocken titularis van dit opleidingsonderdeel, dat in het academiejaar 1980-81 werd omgedoopt tot *Algemene Inleiding tot het Belgisch Privaatrecht* en sinds 1993-94 in het programma kwam als *Inleiding tot het privaatrecht*. Onder impuls van prof. Bocken werd de eerder encyclopedische aanpak van het opleidingsonderdeel verlaten voor een benadering die erop gericht was de algemene structuur en de basisbegrippen van het privaatrecht en het burgerlijk procesrecht naar voor te brengen. Collega Bocken ontwikkelde een eigen syllabus, die op geregelde tijdstippen werd geactualiseerd en verfijnd. Voor het onderdeel burgerlijk procesrecht kreeg hij vanaf het academiejaar 1998-99 bijstand van prof. Piet Taelman.

In 1999-2000 werd prof. Annelies Wylleman verantwoordelijk lesgever en bleef collega Taelman medelesgever. In de daaropvolgende jaren actualiseerde dit duo het bestaande leermateriaal, zodanig dat de studenten in het academiejaar 2003-04 een syllabus aangeboden kregen die bestond uit een herwerkt (en qua omvang sterk afgeslankt) deel materieel privaatrecht, aangevuld met een kennismaking met het burgerlijk procesrecht.

In het academiejaar 2006-07 hebben de professoren Gerd Verschelden en Sabien Lust de fakkel overgenomen als lesgevers voor het opleidingsonderdeel *Inleiding tot het privaatrecht*. Uit respect voor de voorgangers, werden alle nog in leven zijnde collega's die dit belangrijke plichtvak in het eerste jaar van de basisopleiding

¹ De laatste editie is DELVA W., *Overzicht van het Belgisch burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht*, Story-Scientia, 4de uitgave, 1982, 373 p. Deze uitgave werd gedeeltelijk herwerkt door H. BOCKEN. Vgl. met de eerste editie *anno* 1971, in drie volumes: twee met de beginselen van het Belgisch burgerlijk recht (1. Personen- en familierecht. Vermogensrecht (124 p.), 2. Over de afgeleide wijzen waarop goederen verkregen worden (147 p.)) en een derde met de beginselen van Belgisch burgerlijk procesrecht (96 p.).

rechten mee vorm hebben gegeven, als auteurs vermeld op de syllabi die gedurende twee academiejaren als leermateriaal hebben gediend.²

Bij het begin van het academiejaar 2010-11 is een geactualiseerde versie van dit werk³ in boekvorm verschenen in de *Gandaius*-reeks, die herkenbaarheid moest geven aan de publicaties van de Faculteit Rechtsgeleerdheid (thans: Recht en Criminologie) van de Universiteit Gent. In een tweede herziene uitgave van dit boek werd de materie andermaal bijgewerkt en werden de woordenlijsten gecorrigeerd.⁴

Met ingang van het academiejaar 2013-14 is prof. Lust als verantwoordelijke voor het luik procesrecht vervangen door dr. Stefaan Voet en verscheen een derde herziene editie van het boek *Inleiding tot het privaatrecht*.⁵

Als gevolg van een grote programmawijziging binnen de opleiding rechten met ingang van het academiejaar 2014-15, zijn de opleidingsonderdelen *Inleiding tot het privaatrecht* en het onderdeel Algemene rechtsleer uit het voormalige vak *Algemene rechtsleer en rechtsmethodiek* samengesmolten tot een nieuw opleidingsonderdeel *Basisbegrippen van recht*. Prof. Marc De Vos lichtte als medelesgever in dit nieuwe vak de grondslagen en functies van het recht toe. Dit gebeurde met eigen leermateriaal, los van voorliggend boek. Voor de academiejaren 2015-16 (tijdens de onderzoekssabbatical van prof. Gerd Verschelden) en 2016-17 werd dr. Cedric Vanleenhove aangesteld als verantwoordelijk lesgever. Vanaf het academiejaar 2017-18 nam prof. Gerd Verschelden die opdracht opnieuw over, eerst met bijstand van twee medelesgevers (prof. Marc De Vos en prof. Piet Taelman) en naderhand nog uitsluitend van laatstgenoemde (vanaf AJ 2018-19).

In dit boek *Basisbegrippen van recht* worden vooreerst een aantal rechtsbegrippen die horizontaal de verschillende rechtstakken doorkruisen, uitgelegd en op elkaar betrokken, om de studenten in het eerste semester van de Gentse rechtenopleiding inzicht te verschaffen in hun onderlinge samenhang. Het gaat hoofdzakelijk om privaatrechtelijke begrippen, teneinde overlap te vermijden met het publiekrechtelijke begrippenkader dat het opleidingsonderdeel *Staatsrecht* aanreikt in het tweede semester.

2 BOCKEN H., LUST S., Taelman P., Verschelden G. en Wylleman A., *Inleiding tot het privaatrecht*, Acco, 2008-2009 en 2009-2010, resp. 185 en 186 p. (uitgave in A4-formaat).

3 Verschelden G. en Lust S., *Inleiding tot het privaatrecht* in *Gandaius*, Acco, 2010, 210 p.

4 Verschelden G. en Lust S., *Inleiding tot het privaatrecht* in *Gandaius*, Acco, 2011, 209 p.

5 Verschelden G. en Voet S., *Inleiding tot het privaatrecht* in *Gandaius*, Acco, 2013, 210 p.

Daarna volgt een kennismaking met het burgerlijk procesrecht. Het belang van een goede, efficiënte, betaalbare en rechtvaardige rechtsbescherming door de civiele rechter wordt toegelicht aan de hand van de algemene beginselen van behoorlijke procesvoering (zoals toegang tot de rechter, het recht op een eerlijk proces, de taak van de rechter *versus* het beschikkingsbeginsel...). Aandacht gaat daarbij ook uit naar de alternatieve wijzen van geschillenoplossing. De herteke-ning van het gerechtelijk landschap wordt aangegrepen om de actuele organisatie van het gerecht en de bevoegdheidsverdeling tussen de verschillende hoven en rechtbanken in grote lijnen te bespreken. Daarbij wordt ook de opdracht van het Grondwettelijk Hof en de Raad van State geduid. Via een summiere toelichting op het procesverloop worden de basisconcepten van het burgerlijk procesrecht omschreven en geïllustreerd.

Wat voorligt, is een syllabus in de zuivere betekenis van het woord, zijnde een verkorte samenvatting van wat behandeld zal worden tijdens de hoorcolleges. Volledigheid werd door de auteurs niet beoogd, wel een actuele en duidelijke leidraad bij het instuderen van de belangrijkste basisbegrippen van recht, met bijzondere aandacht voor de beginselen van het burgerlijk procesrecht.

De tweede herziene editie van *Basisbegrippen van recht*⁶ was niet alleen een actualisering van de eerste uitgave⁷; er werd nog (veel) meer dan voorheen aandacht besteed aan de rechtsterminologie in andere talen. Een alfabetisch geordend overzicht van 300 juridische basisbegrippen die in België courant worden gebruikt, werd toegevoegd, in vier talen (Nederlands-Frans-Engels-Duits), met daarnaast een afzonderlijke woordenlijst Nederlands-Frans met rechtstermen die in dit opleidingsonderdeel aan bod komen of waarmee de rechtenstudent tijdens zijn verdere studies alleszins zal worden geconfronteerd.

In de derde herziene editie⁸ werden een aantal kleine correcties doorgevoerd en werden de meest relevante hervormingen van het burgerlijk procesrecht ingevolge de wet van 19 oktober 2015 (de zgn. Wet Potpourri I) geïmplementeerd.

In de vierde compleet herziene editie⁹ werd, naast een actualisering van de materie, het onderdeel burgerlijk procesrecht bijgesteld om het nog beter te integreren in de vernieuwde rechtenopleiding aan de UGent.

6 Verschelden G. en Voet S., *Basisbegrippen van recht* in *Gandaius*, Acco, 2015, 216 p.

7 Verschelden G. en Voet S., *Basisbegrippen van recht* in *Gandaius*, Acco, 2014, 194 p.

8 Verschelden G. en Vanleenhove C., *Basisbegrippen van recht* in *Gandaius*, Acco, 2016, 218 p.

9 Verschelden G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht* in *Gandaius*, Acco, 2017, 226 p.

In de vijfde herziene editie¹⁰ werden tal van nieuwe wetten verwerkt.

De zesde editie¹¹ bracht een aanpassing aan de vele hervormingen die nog werden doorgevoerd met het einde van de legislatuur 2014-2019 in zicht. Als onderdeel van een leerlijn binnen de rechtenopleiding aan de UGent werd ook voor het eerst ‘duurzame ontwikkeling’ als basisbegrip van recht toegelicht.

In de zevende editie¹² werden de nodige actualiseringen aangebracht en werd ook al het vernieuwde goederenrecht verwerkt.

De achtste editie¹³ hield een beperkte update in.

De negende editie¹⁴ was het resultaat van een zeer grondige herwerking en actualisering. Onder de vleugels van een nieuwe uitgever werden de algemene bepalingen van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek verwerkt, plus het in boek 5 gecodificeerde verbintenissenrecht. Tal van extra structuurelementen en voorbeelden zijn toegevoegd.

De tiende editie¹⁵ hield een beperkte update in, met de verwerking van wetswijzigingen voornamelijk op het vlak van het burgerlijk procesrecht.

In de elfde editie¹⁶ werd het nieuwe buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht uit boek 6 van het Burgerlijk Wetboek verwerkt. Het einde van de federale legislatuur bracht nog tal van andere wetswijzigingen die noopten tot actualisering van diverse onderdelen van dit boek. De auteurs hebben ook inspanningen geleverd om de leesbaarheid van het geheel te verbeteren.

De voorliggende twaalfde editie is verschenen enkele weken vóór het emeritaat van prof. Piet Taelman. Vanaf het academiejaar 2025-2026 zal zijn opvolger aan de UGent, prof. Wannes Vandenbussche, zijn lesopdracht overnemen. Hij zal dus ook de eerstejaarsstudenten rechten inwijden in het burgerlijk procesrecht en fungeren als medelesgever voor Basisbegrippen van recht. Nu prof. Vandenbussche het deel van dit boek zoals jarenlang uitgewerkt door prof. Taelman als uitgangspunt

heeft genomen voor zijn aanpassingen en actualisering van de kennismaking met het burgerlijk procesrecht, worden beide professoren procesrecht in deze editie 2025 als auteurs vermeld. Alle referenties werden inhoudelijk herbekeken en ook vormelijk aangepast met toepassing van de recentste regels voor juridische verwijzingen en afkortingen (V&A 2024).

Prof. dr. Gerd Verschelden, verantwoordelijk voor de delen I, II, III en V
Prof. dr. Wannes Vandenbussche, verantwoordelijk voor deel IV

Gent, 13 juni 2025.

¹⁰ VERSCHULDEN G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Acco, 2018, 224 p.

¹¹ VERSCHULDEN G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Acco, 2019, 246 p.

¹² VERSCHULDEN G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Acco, 2020, 248 p.

¹³ VERSCHULDEN G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht in Gandaius*, Acco, 2021, 252 p.

¹⁴ VERSCHULDEN G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht*, Owl Press, 2022, 382 p.

¹⁵ VERSCHULDEN G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht*, Owl Press, 2023, 382 p.

¹⁶ VERSCHULDEN G. en Taelman P., *Basisbegrippen van recht*, Owl Press, 2024, 423 p.

VOORWOORD 5

DEEL I
WAT IS RECHT? 25

HOOFDSTUK 1
HET RECHT ALS EEN GEHEEL VAN GEDRAGSREGELS 27

Afdeling 1 Enkele definities 27

A. Objectief recht *versus* subjectieve rechten 28

B. Publiekrecht *versus* privaatrecht 29

1. Bronnen van Belgisch privaatrecht 30

2. Vervaging van klassieke onderscheiden 32

2.1 Publiek- en privaatrecht 32

2.2 Materieel en formeel recht 33

C. Rechtsfeiten, rechtshandelingen en rechtsgevolgen 33

Afdeling 2 Centrale elementen in het begrip recht 34

A. Een geheel van gedragsregels met bijkomende institutionele voorschriften 34

B. Rechtsregels worden opgelegd door de maatschappij 35

C. Het doel van rechtsregels: een kwalitatieve ordening van de maatschappij 36

1. Rechtszekerheid 36

2. Rechtvaardigheid 37

3. Doeltreffendheid 37

D. Handhaving van rechtsregels door of krachtens het maatschappelijk gezag 38

E. Synthese 39

HOOFDSTUK 2
RELATIVITEIT VAN DEZE BENADERING 41

DEEL II

BASISBEGRIPPEN 43

HOOFDSTUK 1

RECHTSSUBJECTEN	45
Afdeling 1 Begrippen	45
Afdeling 2 Natuurlijke personen	48
A. Levende en levensvatbare geboorte	48
B. Einde van de juridische persoonlijkheid	49
Afdeling 3 Rechtspersonen	50
A. Begrip en bestaansreden	50
B. Rechtspersonen <i>versus</i> samenwerkingsverbanden zonder rechtspersoonlijkheid	51
C. Soorten rechtspersonen	52
1. Publiekrechtelijke rechtspersonen	52
2. Privaatrechtelijke rechtspersonen	52
2.1 Verenigingen en stichtingen	52
2.2 Vennootschappen	53
2.2.1 Vennootschappen met onbeperkte aansprakelijkheid	53
2.2.2 Vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid	54
D. Ontstaan en einde van de rechtspersoon(lijkheid)	56
E. Tegenwerpelijkheid van het bestaan van de rechtspersoon aan derden	56

HOOFDSTUK 2

BEKWAAMHEID	59
Afdeling 1 Begrippen	59
Afdeling 2 De bekwaamheid van natuurlijke personen	60
A. Rechtsbekwaamheid	60
1. Beginsel	60
2. Uitzonderingen	60
2.1 Algemene beperkingen	60
2.2 Specifieke rechtsonbekwaamheden	61
2.3 Sanctie	61
B. Handelingsbekwaamheid	61
1. Beginsel	61
2. Uitzonderingen	62
2.1 Algemeen handelingsonbekwamen	62
2.2 Gedeeltelijk handelingsonbekwamen	63

3. Functies van de uitzonderingen op de principiële handelingsbekwaamheid	63
3.1 Onbekwamen kunnen beschermd deelnemen aan het rechtsverkeer via vertegenwoordiging of bijstand	64
3.2 Mogelijkheid tot nietigverklaring van rechtshandelingen die de onbekwame ten onrechte zelfstandig heeft gesteld	65
4. Ogenblik waarop de handelingsonbekwaamheid ontstaat	65
4.1 Minderjarigen	65
4.2 Meerderjarigen	65
C. Sanctionering van het stellen van rechtshandelingen bij onbekwaamheid	66
1. Relatieve nietigheid <i>versus</i> absolute nietigheid	66
1.1 Regels van (louter) dwingend recht	66
1.2 Regels van openbare orde	68
2. Nietigheid rechtens <i>versus</i> nietigheid wegens benadeling	68
2.1 Minderjarigen	69
2.1.1 In de regel bewijs van benadeling vereist	69
2.1.2 Nietigheid rechtens voor machtigingbehoevende rechtshandelingen	70
2.2 Beschermd meerderjarigen	71
D. Bekwaamheid raakt de openbare orde	71
Afdeling 3 De bekwaamheid van rechtspersonen	72
A. Genotsbekwaamheid	72
1. Principe	72
2. Uitzonderingen	73
2.1 Uit zijn aard	73
2.2 Gesteld bij wet	73
2.3 Voortvloeiend uit het doel	73
B. Handelingsbekwaamheid	75

HOOFDSTUK 3

RECHTSHANDELINGEN	77
Afdeling 1 Inleiding	77
Afdeling 2 Geldigheid van rechtshandelingen	79
A. Geldigheidsvereisten	80
1. Handelingsbekwaamheid	80
2. De rechtshandeling moet beantwoorden aan de werkelijke wil van degene die haar stelt (toestemming)	81
2.1 Wilsleer <i>versus</i> vertrouwensleer	81
2.2 Verstoring van het bewustzijn of wilsvermogen	83

2.3 Wilsgebreken	84
2.3.1 Dwaling	84
2.3.2 Bedrog	85
2.3.3 Geweld	86
2.3.4 Misbruik van omstandigheden	86
3. De inhoud van de rechtshandeling (voorwerp)	86
4. Een individuele rechtvaardiging, de determinerende beweegredenen van de rechtshandeling voor het rechtssubject (oorzaak)	87
B. Conformiteit van de rechtshandeling met dwingende rechtsregelingen. Onderscheid tussen dwingend en aanvullend recht	89
C. Organisatie van de controle op de geldigheid van de rechtshandeling	90
Afdeling 3 Nietigheid van rechtshandelingen	92
A. De nietige rechtshandeling bestaat tot zolang ze niet werd vernietigd	92
B. Gevolgen van de nietigverklaring	93
1. Voor de partijen	93
1.1 Principe	93
1.2 Gunstregeling voor handelingsonbekwamen	93
2. Voor derden	95
C. Onderscheid tussen relatieve en absolute nietigheid	97
Afdeling 4 Tegenwerpelijheid van rechtshandelingen	99
A. Het beginsel van de relativiteit van de rechtshandelingen	99
B. Relativering	101
1. Het bestaan van de rechtshandeling dringt zich als feit op aan derden	101
2. Derden moeten subjectieve rechten respecteren en te goeder trouw handelen	101
3. Rechtshandelingen maken feitelijke gegevens uit die de toepassing van andere rechtsregels voor derden kunnen beïnvloeden	103
C. Bijkomende voorwaarden voor de tegenwerpelijheid: diverse publiciteitsvoorschriften	104
1. Registratie in een centraal register	104
2. Publicatie in (de bijlagen bij) het Belgisch Staatsblad	105
3. Mededeling van een akte bij aangetekende brief	105
4. Betekening van een akte of vonnis	106
5. Overschrijving van een akte op het bevoegde kantoor van de AAPD	106

Afdeling 5 Vertegenwoordiging bij rechtshandelingen	107
A. Maatschappelijke functie. Begrippen	107
B. Grondslagen van vertegenwoordigingsbevoegdheid	108
1. Een rechtshandeling	109
2. Een gerechtelijke beslissing	109
3. De wet	110
C. De toerekening van rechtsgevolgen bij vertegenwoordiging	111
1. Basisregels	111
1.1 Binnen de perken van de vertegenwoordigingsbevoegdheid	111
1.2 Zonder vertegenwoordigingsbevoegdheid of buiten de perken daarvan	112
2. Uitzonderingen	113
2.1 De schijnvertegenwoordiging	113
2.1.1 Historische evolutie	113
2.1.2 Actuele wettelijke regeling	114
2.2 Niet-tegenwerpelijheid van interne beperkingen van de wettelijke vertegenwoordigingsbevoegdheid van organen in nv, bv en vzw	115
3. Tegenstrijdige belangen bij vertegenwoordiging	116
Afdeling 6 De vorm van rechtshandelingen	117
A. Het beginsel van het consensualisme <i>versus</i> het formalisme	117
B. Soorten wilsuitering	118
C. Soorten vormen	119
1. De akte	119
1.1 Authentieke akte	119
1.1.1 Begrip en actoren	119
1.1.2 Wettelijke bewijswaarde	119
1.1.3 Nadeel: kosten	120
1.1.4 Voordeel: uitvoerbare kracht	120
1.2 Onderhandse akte	121
1.2.1 Begrip	121
1.2.2 Bijzondere vormvereisten voor het gebruik als bewijsmiddel	121
1.2.3 Wettelijke bewijswaarde	122
2. Andere vormen dan akten	122
D. De functie van de vorm	123
1. Vormen vereist voor de geldigheid van de rechtshandeling	123
2. Vormen gebruikt met het oog op de bewijslevering	124
2.1 Bewijs van materiële handelingen en rechtsfeiten	125

2.2 Bewijs van rechtshandelingen	125
3. Vormen gebruikt met het oog op de tegenwerpelijke aan derden van de rechtshandeling	126
4. Vormen gebruikt met het oog op de bescherming van de consument	127
Afdeling 7 Soorten rechtshandelingen	128
A. Naar het aantal betrokken personen	128
B. Naar de invloed op de subjectieve rechten	129
C. Consensuele, vormelijke en zakelijke rechtshandelingen	130
D. Toetreding tot juridische instellingen <i>versus</i> open rechtshandelingen	131
E. Naar de invloed op het vermogen	132
HOOFDSTUK 4	
AANSPRAKELIJKHEID	133
Afdeling 1 Begrip en situering	133
Afdeling 2 Soorten aansprakelijkheid	134
A. Onderscheid strafrechtelijke en burgerrechtelijke aansprakelijkheid	134
B. Onderscheid contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid	134
1. Begrippen en belang van het onderscheid	134
2. De problematiek van de samenloop	136
2.1 Het samenloopverbod op basis van het 'stuwadoorsarrest'	136
2.2 Uitzondering op het samenloopverbod	137
2.3 Afschaffing van het samenloopverbod in boek 6 BW	138
C. Onderscheid enkelvoudige en samengestelde aansprakelijkheid	139
D. Onderscheid schuldaansprakelijkheid en objectieve aansprakelijkheid	140
Afdeling 3 Grondslagen van buitencontractuele aansprakelijkheid	141
A. Schuldaansprakelijkheid	141
1. Objectieve component: de fout	142
1.1 Overtreding van een wettelijke gedragsnorm of de zorgvuldigheidsnorm	142
1.2 Mechanismen die persoonlijke aansprakelijkheid beperken	143
1.3 Gronden van uitsluiting van aansprakelijkheid voor fout	145
1.3.1 Overmacht	145
1.3.2 Andere gronden	145
2. Subjectieve component: de toereken(ingsvat)baarheid of schuld bekwaamheid	146
2.1 Onmondige kinderen <i>versus</i> minderjarigen jonger of ouder dan twaalf jaar	147
2.2 Personen met een geestesstoornis	148
2.3 Rechtspersonen	148

3. Vermoedens van aansprakelijkheid	150
3.1 Aansprakelijkheid voor schade aangericht door minderjarigen	151
3.1.1 Aansprakelijkheid van de ouders (onder gelding van het oud BW)	151
3.1.2 Aansprakelijkheid van de titularissen van het gezag over de persoon van minderjarigen (onder gelding van het BW)	152
3.2 Aansprakelijkheid van personen belast met het toezicht op anderen voor schade aangericht door die anderen	154
3.2.1 Aansprakelijkheid van onderwijzers en ambachtslieden voor schade aangericht door leerlingen en leerjongens onder hun toezicht (onder gelding van het oud BW)	154
3.2.2 Aansprakelijkheid van personen belast met een globaal en duurzaam toezicht op anderen voor schade aangericht door die anderen (onder gelding van het BW)	154
3.2.3 Aansprakelijkheid van de onderwijsinstelling voor schade aangericht door leerlingen (onder gelding van het BW)	156
B. Objectieve aansprakelijkheid	157
1. Schuldloze aansprakelijkheid: aansprakelijkheid voor eigen niet-toerekenbaar gedrag	157
2. Aansprakelijkheid voor eigen (niet on)rechtmatige daden	158
2.1 Toegelaten inbreuken op zakelijke rechten	159
2.2 Rechtmatige overheidsdaden	159
2.3 Bepaalde bijzondere gevaarlijke activiteiten	160
3. Risico-aansprakelijkheid	160
3.1 Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door dieren	160
3.1.1 Aansprakelijkheid van de eigenaar of de bewaker (onder gelding van het oud BW)	160
3.1.2 Aansprakelijkheid van de bewaarder (onder gelding van het BW)	161
3.2 Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door zaken die een bijzonder gevaar opleveren	162
3.2.1 Aansprakelijkheid van de eigenaar van een instortend gebouw (onder gelding van het oud BW)	162
3.2.2 Aansprakelijkheid van de bewaarder van een gebrekkige zaak	163

3.3 Aansprakelijkheid van de titularissen van het gezag voor schade veroorzaakt door minderjarigen jonger dan 16 jaar	165
3.4 Aansprakelijkheid van de aansteller voor schade veroorzaakt door zijn aangestelde	166
3.4.1 Regeling onder gelding van het oud BW	166
3.4.2 Regeling onder gelding van het BW	167
3.5 Aansprakelijkheid van rechtspersonen voor schade veroorzaakt door hun bestuursorganen en de leden ervan	168
Afdeling 4 Oorzakelijk verband	169
A. Equivalentieel <i>versus</i> theorie van de adequate oorzaak	170
B. De equivalentieel in boek 6 BW	171
1. De noodzakelijke voorwaarde als uitgangspunt voor de vaststelling van causaal verband	171
2. Correcties	171
2.1 Feitelijke causaliteit	171
2.2 Juridische causaliteit	172
C. Samenloop van oorzaken – Pluraliteit van aansprakelijken	173
1. Pluraliteit van daders	173
1.1 Meerdere personen hebben samen eenzelfde fout begaan	173
1.2 Meerdere personen hebben verschillende fouten begaan	175
1.3 Voordelen voor de schadelijder	175
2. Fout van het slachtoffer en fout van de dader	176
2.1 Situatie onder gelding van het oud BW	176
2.2 Regeling onder gelding van boek 6 BW	176
2.2.1 Uitgangspunt: vermindering van het recht op schadeloosstelling voor alle schadelijders vanaf 12 jaar	176
2.2.2 Samenloop van foutaansprakelijkheid met aansprakelijkheid voor andermans daad of met foutloze aansprakelijkheid	176
2.2.3 Fouten met het opzet schade te veroorzaken	177
3. Regresvorderingen onder medeaansprakelijken	177
3.1 Uitgangspunt: mogelijk regres	177
3.2 Samenloop van foutaansprakelijkheid met aansprakelijkheid voor andermans daad of met foutloze aansprakelijkheid	178
3.3 Fouten met het opzet schade te veroorzaken	178
Afdeling 5 Schade	179
A. Situatie onder gelding van het oud BW	179

B. Regeling in boek 6 BW	180
1. Definitie van schade	180
2. Vergoedbare schade	181
3. Rechterlijk bevel of verbod ter voorkoming van schade	183
Afdeling 6 Gevolgen van buitencontractuele aansprakelijkheid	183
A. Verbintenis tot integrale schadeloosstelling	184
B. Doelstellingen van schadeloosstelling	185
1. Patrimoniale schade	185
2. Extrapatrimoniale schade	185
C. Wijzen van schadeloosstelling	185

HOOFDSTUK 5

RECHTSMISBRUIK	187
---------------------------------	------------

Afdeling 1 Beperking van de uitoefening van subjectieve rechten	187
--	------------

A. Wettelijke beperkingen	187
B. De zorgvuldigheidsnorm	188
C. Rechtsmisbruik	188

Afdeling 2 Ontwikkeling van de leer van het rechtsmisbruik	189
---	------------

A. Traditionele criteria	189
B. Mijlpaalarrest van het Hof van Cassatie	190
C. Wettelijke omschrijving van (het verbod van) rechtsmisbruik	192

Afdeling 3 Gevolgen van rechtsmisbruik	193
---	------------

HOOFDSTUK 6

SUBJECTIEVE RECHTEN	195
--------------------------------------	------------

Afdeling 1 Begrip en nut	195
---	------------

A. Begrip	195
B. Nut	195

Afdeling 2 Indeling van de subjectieve rechten volgens het rechtsobject	196
--	------------

A. Politieke en burgerlijke rechten	196
B. Patrimoniale en extrapatrimoniale rechten	196
1. Patrimoniale rechten	197
1.1 Zakelijke rechten	198
1.1.1 Het eigendomsrecht	198
1.1.2 De mede-eigendom	200
1.1.3 Zakelijke gebruiksrechten	201
1.1.4 Zakelijke zekerheden	203
1.2 Vorderingsrechten	205

1.3 Intellectuele rechten	206
1.4 Het onderscheid tussen zakelijke rechten en vorderingsrechten	207
2. Extrapatrimoniale rechten	208
2.1 Persoonlijkheidsrechten	208
2.2 Familierechten	208
HOOFDSTUK 7	
DUURZAME ONTWIKKELING	209
<u>Afdeling 1</u> Internationaal kader	209
<u>Afdeling 2</u> Federaal juridisch kader	213
A. Federale beleidsvisie op lange termijn	215
B. Actoren op federaal niveau	217
1. Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling	217
2. Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling	219
3. Het Federaal Planbureau en zijn Taskforce Duurzame Ontwikkeling	220
4. De Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling	220
5. De Cellen Duurzame Ontwikkeling van elke FOD	221
C. Federale plannen en rapporten inzake duurzame ontwikkeling	222
D. Duurzame ontwikkelingseffectbeoordeling via voorafgaande regelgevingsimpactanalyse	226
<u>Afdeling 3</u> Vlaams juridisch kader	227
<u>Afdeling 4</u> Organisaties en burgers procederen voor het klimaat: de klimaatzaken als voorbeeld	229
<u>Afdeling 5</u> Duurzaamheid aan de UGent en in de rechtenopleiding	234

DEEL III	
DE PROFESSIONELE ACTOREN IN HET RECHT	237
HOOFDSTUK 1	
DE MAGISTRAAT	241
HOOFDSTUK 2	
HET GERECHTSPERSONEEL	245
<u>Afdeling 1</u> De griffier	245
<u>Afdeling 2</u> De referendaris	246
<u>Afdeling 3</u> De parketjurist	247
HOOFDSTUK 3	
DE ADVOCaat	249
HOOFDSTUK 4	
DE GERECHTSDEURWAARDER	251
HOOFDSTUK 5	
DE NOTARIS	253
HOOFDSTUK 6	
DE BEDRIJFSJURIST	255
HOOFDSTUK 7	
DE OVERHEIDSJURIST	257
HOOFDSTUK 8	
DE JURIST <i>IN ACADEMIA</i>	259

DEEL IV
KENNISMAKING MET HET BURGERLIJK PROCESRECHT 261

HOOFDSTUK 1

INLEIDING 263

HOOFDSTUK 2

BRONNEN VAN BURGERLIJK PROCESRECHT 277

Afdeling 1 Grondwet 277

Afdeling 2 Gerechtelijk Wetboek 277

Afdeling 3 Bijzondere wetgeving 279

Afdeling 4 Algemene rechtsbeginselen 280

Afdeling 5 Rechtspraak 280

Afdeling 6 Rechtsleer 282

Afdeling 7 Internationaal en supranationaal recht 283

Afdeling 8 Gebruiken 284

HOOFDSTUK 3

BEGINSELEN VAN BEHOORLIJKE PROCESVOERING 285

Afdeling 1 Beginselen die verband houden met het recht op een eerlijk proces 286

A. Recht van toegang tot de rechter 286

B. Hoor en wederhoor – Rechten van verdediging 288

C. Onpartijdigheid van de rechter 289

D. Onafhankelijkheid van de rechter 291

E. Motivering van de uitspraak 292

F. Redelijke termijn 294

Afdeling 2 Beschikkingsbeginsel – Partijautonomie 295

A. Rol van de partijen 296

B. Taak van de rechter 298

HOOFDSTUK 4

**ORGANISATIE EN BEVOEGDHEID VAN DE INTERNRECHTELIJKE
RECHTSCOLLEGES** 303

Afdeling 1 Algemeen 303

Afdeling 2 Organisatie en bevoegdheid van de rechtscolleges van de
rechterlijke macht 304

A. Inleiding 304

1. Een complexe structuur 304

2. Rechtsmacht en bevoegdheid 309

B. Overzicht van de gerechtelijke organisatie 313

1. Hoven en rechtbanken 313

1.1 Vrederecht 313

1.2 Politierechtbank 315

1.3 Rechtbank van eerste aanleg 318

1.3.1 Burgerlijke rechtbank 320

1.3.2 Familie- en jeugdrechtbank 321

1.3.3 Correctionele rechtbank 322

1.3.4 Strafitvoeringsrechtbank 323

1.3.5 Beslagrechter 324

1.4 Arbeidsrechtbank 325

1.5 Ondernemingsrechtbank 327

1.6 Arrondissementsrechtbank 331

1.7 Voorzitter van de rechtbank 332

1.8 Hof van assisen 333

1.9 Hof van beroep 333

1.10 Arbeidshof 336

1.11 Hof van Cassatie 337

2. Andere instanties 339

2.1 Openbaar Ministerie 339

2.2 Hoge Raad voor de Justitie 342

2.3 Instituut voor gerechtelijke opleiding 345

C. Adviesraad van de magistratuur 345

HOOFDSTUK 5

RECHTSPLEGING 347

Afdeling 1 Voorwaarden voor de rechtsvordering 347

Afdeling 2 Soorten vorderingen 352

Afdeling 3 Inleiding van de vordering 354

Afdeling 4 Inleidende zitting 357

Afdeling 5 Het in staat stellen van de zaak 358

Afdeling 6 Rechtsdag 360

Afdeling 7 Beraad en uitspraak 360

Afdeling 8 Rechtsmiddelen 364

A. Verzet 365

B. Hoger beroep 367

HOOFDSTUK 5

GEDWONGEN TENUITVOERLEGGING 371

Afdeling 1 Inleiding 371

Afdeling 2 Verhaalsexecutie 376

DEEL V

RECHTSTERMINOLOGIE 383

TOELICHTING 385

HOOFDSTUK 1

300 JURIDISCHE BASISBEGRIPPEN IN HET NEDERLANDS, FRANS, ENGELS
EN DUI TS 387

HOOFDSTUK 2

RECHTSTERMINOLOGIE NEDERLANDS-FRANS 403

DEEL I

WAT IS RECHT?

HOOFDSTUK 1

HET RECHT ALS EEN GEHEEL VAN GEDRAGSREGELS

AFDELING 1 ENKELE DEFINITIES

1. Een *universeel aanvaarde definitie* van het recht *bestaat niet*. De omschrijving die aan het begrip wordt gegeven en de rol die het speelt, verschillen van maatschappij tot maatschappij.

In de landen van continentaal West-Europa die een rechtsstelsel hebben dat is afgeleid van of sterk beïnvloed werd door het Franse of Duitse recht, bestaat er echter een vrij grote eensgezindheid omtrent de functie en de inhoud van het begrip recht.

2. Hoewel er onderlinge verschillen en afwijkende meningen zijn, leggen ook de meeste Belgische auteurs die het recht op positiefrechtelijke wijze omschrijven, de nadruk op een aantal *centrale punten*, zoals uit de hierna geciteerde definities blijkt:

- W. Delva: ‘Een geheel van voorschriften (normen), opgelegd door een bepaald maatschappelijk gezag, met het oog op een zekere (in de zin van rechtszekere) maatschappelijke ordening in rechtvaardigheid. (Hierbij is het onverschillig of die voorschriften al dan niet gelden, of al dan niet afdwingbaar zijn).’¹
- M. Storme en M.E. Storme: ‘Het recht is een samenhangend geheel van activiteiten waarin volgens bepaalde procedures aan de hand van regels of andere modellen gepoogd wordt een juiste ordening te brengen in het geheel van de maatschappelijke verhoudingen, en waarbij men erin slaagt deze juiste ordening ook in zekere mate effectief af te dwingen op een geordende wijze.’²
- D. Simoens: ‘Het recht is een geheel van gedragsregels, die tot ordening van het maatschappelijk leven door de staat worden opgelegd en waarvan de naleving door de overheid wordt gesanctioneerd.’³
- B. De Groote, D. Bruloot en R. de Corte: ‘Volgens de klassieke rechtsopvatting wordt het recht omschreven als een geheel van gedragsregels, die de overheid

¹ DELVA W., *Algemene Beginselen van het Recht*, I, Story-Scientia, 1975, 3.

² STORME M. en STORME M.E., *Algemene inleiding tot het recht*, Kluwer, 1989, 24.

³ SIMOENS D., *Algemene Inleiding tot het Recht*, die Keure, 1992, 1.

heeft uitgewerkt en bindend oplegt aan de burgers ter bescherming van vitale maatschappelijke belangen’, (...) ‘niet alleen gedragsregels, maar ook handhavingsregels, die zich kunnen uitdrukken in het oprichten van instellingen en een arsenaal voorschriften over de wijze waarop die gedragsregels gehandhaafd moeten worden.’⁴

- M. Van Hoecke en B. Bouckaert: ‘In één zin is het recht te definiëren als de geïnstitutionaliseerde ordening van het menselijke handelen in de samenleving. Of nog: het recht is het geheel van afdwingbare regels die het menselijke handelen in de samenleving ordenen.’⁵
- G. Martyn en R. Devloo merken op dat het recht vaak omschreven wordt als ‘een min of meer samenhangend geheel van waarden, begrippen en gedragsvoorschriften waaraan van overheidswege opgelegde, minstens van overheidswege erkende, sancties kleven, die langs (evenzeer genormeerde) instellingen kunnen worden afgedwongen en waarvan de bedoeling is de orde in de samenleving te organiseren, te handhaven of te herstellen.’⁶
- E. Lanckswaert: ‘Zeer algemeen kan recht worden omschreven als een geheel van regels, beslissingen en praktijken gericht op het ordenen van de menselijke betrekkingen en de samenleving.’⁷

A. OBJECTIEF RECHT *VERSUS* SUBJECTIEVE RECHTEN

3. Het recht als geheel van gedragsregels met de specifieke kenmerken zoals hierboven geschetst, noemt men het **objectief recht** (*le droit objectif*).

4 DE CORTE R., DE GROOTE B. en BRULOOT D., *Privaatrecht in hoofdlijnen*, I, *Inleiding tot het recht*, Intersentia, 2017, 10–11, nr. 12. Deze auteurs omschrijven recht niet alleen in een rechtspositivistische opvatting, maar wijzen ook op de mogelijke functionele, inhoudelijke en rechtseconomische benadering van het recht. In latere edities plaatsen zij het ‘klassieke recht’, een piramidaal geordend geheel met logisch en consistent gestructureerde regels, naast de ontwikkeling van het ‘huidige recht’ dat vorm krijgt op basis van de sociale menswetenschappen, met verwijzing naar het instrumentalistische karakter van het moderne recht en de verdere ontwikkeling van het verzekeringsmechanisme en de welvaartsstaat (DE CORTE R., DE GROOTE B. en BRULOOT D., *Privaatrecht in hoofdlijnen*, I, *Inleiding tot het recht*, LeA Uitgevers, 2022, 16 e.v., nrs. 16 e.v.).

5 VAN HOECKE M. en BOUCKAERT B., *Inleiding tot het recht in Studie Juri*, Acco, 2024, 41.

6 MARTYN G. en DEVLOO R., bijgewerkt door PEERAER F., ‘Wat is recht?’ onder het thema ‘Inleidende beschouwingen over het (statelijk) recht’ in MARTYN G., CANNOOT P., TACK S. en VANDENBOGAERDE S., *Kennismaking met recht en rechtspraktijk*, die Keure, 2024, te consulteren via <https://kennismakingrecht.ugent.be/nl>.

7 LANCKSWAERT E., *Menselijke kracht in het recht. Een ontwikkelingsgerichte visie op het recht en de rechtspraktijk*, Larcier, 2014, 184.

De juridische gedragsnorm heeft een hypothetische structuur. Aan bepaalde algemeen omschreven feiten worden bepaalde algemeen omschreven gevolgen gekoppeld voor degene tot wie de norm zich richt. Om de norm toe te passen op concrete feiten, moet men nagaan of die feiten beantwoorden aan de in de norm beschreven hypothese. Wanneer dit het geval is, duidt de norm aan welke rechtsgevolgen voortvloeien uit de bedoelde feiten.

4. **Subjectieve rechten** (*les droits subjectifs*) zijn juridisch bekrachtigde aanspraken en bevoegdheden die een rechtssubject op bepaalde zaken of jegens bepaalde personen kan uitoefenen om zijn doelstellingen te verwezenlijken.

B. PUBLIEKRECHT *VERSUS* PRIVAATRECHT

5. Het **publiekrecht** (*le droit public*) regelt de organisatie en het functioneren van de overheid en bepaalt de *rechtsverhoudingen tussen de verschillende overheden en tussen de overheid en de burgers*.⁸ Het grondwettelijk recht of staatsrecht⁹, het bestuursrecht, het strafrecht, het fiscaal recht en het socialezekerheidsrecht maken er onder meer deel van uit. Het gaat traditioneel om een verticale rechtsverhouding, waarin de overheid sterker staat dan de burger, die het staatsgezag moet ondergaan. In dit boek wordt er niet verder op ingegaan, nu de basisbegrippen van publiek recht in het opleidingsonderdeel Staatsrecht worden behandeld.

6. Het **privaatrecht** (*le droit privé*) bevat rechtsregels die de private *rechtsverhoudingen tussen de burgers onderling* regelen. Het gaat hier klassiek om horizontale rechtsverhoudingen tussen gelijken. Traditionele domeinen van privaatrecht zijn bv. het personenrecht, familierecht, huwelijksvermogensrecht, erfrecht, goederenrecht, verbintenissenrecht, handelsrecht...

Uit de omschrijving van de bronnen van recht in artikel 1.1 van het Burgerlijk Wetboek blijkt dat de wetgever het ‘privaatrecht’ ruimer acht dan het ‘burgerlijk recht’ zoals geregeld in de onderscheiden boeken van het Burgerlijk Wetboek.

8 Voor een (intussen deels verouderd) basiswerk, zie VANDE LANOTTE J., GOEDERTIER G., HAECK Y., GOOSSENS J. en DE PELSMAEKER T., *Belgisch Publiekrecht*, II dln., die Keure, 2015, 1549 p.

9 BEHRENDT C. en VRANCKEN M., *Beginselen van het Belgisch staatsrecht*, die Keure, 2025, 986 p.

1. BRONNEN VAN BELGISCH PRIVAATRECHT

7. De belangrijkste bron van Belgisch burgerlijk recht is het **Burgerlijk Wetboek** (*le Code civil*). Het dateert van 21 maart 1804 en werd al door Napoleon ingevoerd. De Napoleontische codex bevatte drie boeken en is in die hoofdstructuur meer dan 200 jaar ongewijzigd gebleven:

- Boek I. Personen;
- Boek II. Goederen en verschillende beperkingen van eigendom;
- Boek III. Op welke wijze eigendom verkregen wordt.

8. In de voorbije twee eeuwen is het privaatrecht inhoudelijk sterk geëvolueerd ingevolge tal van wetswijzigingen (zowel binnen¹⁰ als buiten het BW), maar ook door evoluties in rechtspraak en rechtsleer. Onder impuls van minister van Justitie Koen Geens is met ingang van 1 november 2020 een nieuwe structuur voor het Burgerlijk Wetboek met negen boeken ingevoerd.

Sinds die datum draagt het Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804 het opschrift ‘oud Burgerlijk Wetboek’ (hierna: oud BW). We spreken *niet* over het ‘*nieuw* Burgerlijk Wetboek’; het resultaat van de laatste codificatie is het ‘Burgerlijk Wetboek’ (BW).

9. Het oud BW (met boeken genummerd in Romeinse cijfers) en het BW (met boeken genummerd in Arabische cijfers) zullen nog vele jaren naast elkaar blijven bestaan. De onderscheiden boeken treden immers stapsgewijs in werking en de codificatieoefening is nog niet voltooid.

Het achtste boek met bewijsrecht was het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek dat wettelijk vorm en inhoud heeft gekregen en al op 1 november 2020 in werking is getreden.¹¹ Boek 3 met goederenrecht werd van kracht op 1 september 2021.¹² Het relatievermogensrecht (titel 3 van boek 2) en het erfrecht met schenkingen en testamenten (boek 4) zijn samen op 1 juli 2022 in werking getreden.¹³

10 De wetshistorische ontwikkeling van alle bepalingen die het (oud) BW in 2004 bevatte, is tweetalig weergegeven in HEIRBAUT D. en BAETEMAN G. (red.), *Cumulative editie van het Burgerlijk Wetboek*, II dln., TPR, 2004, 2263 p.

11 Art. 2, 3 en 75 wet 13 april 2019 tot invoering van een Burgerlijk Wetboek en tot invoering van boek 8 “Bewijs” in dat Wetboek, *BS* 14 mei 2019, 46353.

12 Art. 2 en 39 wet 4 februari 2020 houdende boek 3 “Goederen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 17 maart 2020, 15753.

13 Art. 2 en 66 wet 19 januari 2022 houdende boek 2, titel 3, “Relatievermogensrecht” en boek 4 “Nalatenschappen, schenkingen en testamenten” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 14 maart 2022, 19772.

De algemene bepalingen (boek 1)¹⁴ en het verbintenissenrecht (boek 5)¹⁵ zijn sinds 1 januari 2023 van kracht. Met de wet van 28 april 2022 die boek 5 invoerde, werd ook de nummering van vier van de laatste vijf boeken gewijzigd, om de buitencontractuele aansprakelijkheid een plaats te geven in een afzonderlijk boek, dat op 1 januari 2025 in werking is getreden.¹⁶ De structuur ziet er thans als volgt uit¹⁷:

- boek 1. Algemene bepalingen;
- boek 2. Personen, familie en relatievermogensrecht;
- boek 3. Goederen;
- boek 4. Nalatenschappen, schenkingen en testamenten;
- boek 5. Verbintenissen;
- boek 6. Buitencontractuele aansprakelijkheid;
- boek 7. Bijzondere overeenkomsten;
- boek 8. Bewijs;
- boek 9. Zekerheden;
- boek 10. Verjaring.

Met het oog op de invulling van boek 7 werden wetsvoorstellen ingediend, waarvan het recentste ter bespreking voorligt.¹⁸ Titel 1 van boek 9 is ingevuld met de nieuwe regeling van de persoonlijke zekerheden, die op 1 januari 2026 in werking zal treden.¹⁹ In het personen- en familierecht moet een gecoördineerde hervormingsoefening nog van start gaan.

10. Lang niet alle regels van Belgisch privaatrecht zijn terug te vinden in het oud Burgerlijk Wetboek en het Burgerlijk Wetboek. Tal van private rechten en plichten liggen vervat in **bijzondere wetten** (*les lois particulières*) die thans onder de alge-

14 Art. 2 en 5 wet 28 april 2022 houdende boek 1 “Algemene bepalingen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, 54079.

15 Art. 2 en 65, eerste lid wet 28 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, 54082. Zie daaromtrent CLAEYS I. en TANGHE T., *Nieuw algemeen contractenrecht. Handboek*, Intersentia, 2025, 1052 p.; VANSWEEVELT T. en WEYTS B. (ed.), *Handboek Verbintenissenrecht*, Intersentia, 2023, 1354 p.

16 Art. 45 wet 7 februari 2024 houdende boek 6 “Buitencontractuele aansprakelijkheid” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2024, (79393) 79405.

17 Art. 61 wet 28 april 2022 houdende boek 5 “Verbintenissen” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 juli 2022, (54082) 54120.

18 Wetsvoorstel (K. Geens en K. Gabriëls) houdende invoering van boek 7 “Bijzondere contracten” in het Burgerlijk Wetboek, KAMER, 2023-2024, 16 april 2024, nr. 55-3973/1 is ingevolge de ontbinding van het federale parlement op 27 mei 2024 vervallen maar werd in de volgende legislatuur aangepast hernomen via Wetsvoorstel (S. Matheï en L. Grillaert) houdende invoering van boek 7 “Bijzondere contracten” in het Burgerlijk Wetboek, KAMER, 2024-2025, 20 februari 2025, nr. 56-743/1.

19 Art. 19 wet 5 juni 2025 houdende titel 1 “Persoonlijke zekerheden” van boek 9 “Zekerheden” van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 11 juli 2025, (59056) 59065.

mene bepalingen van het BW als afzonderlijke bron van recht worden genoemd (art. 1.1, eerste lid BW). Het gaat onder meer om materies die:

- behoren tot de bevoegdheid van de federale overheid maar (nog) niet zijn gecodificeerd, bv. de verschillende wetten inzake beroepen (voor ambachtslieden, architecten, bedrijfsjuristen, landmeters-experten, notarissen en vastgoedmakelaars);
- behoren tot de bevoegdheid van de federale overheid, maar buiten het BW zijn gecodificeerd, zoals het Wetboek van de Belgische nationaliteit en Boek VI inzake marktpraktijken en consumentenbescherming in het Wetboek van economisch recht;
- behoren tot de bevoegdheid van de gemeenschappen, zoals het jeugdbeschermingsrecht en delen van het adoptierecht;
- behoren tot de bevoegdheden van de gewesten, zoals begraafplaatsen en lijkbezorging, bescherming van het leefmilieu en wonen.²⁰

2. VERVAGING VAN KLASSIEKE ONDERSCHIEDEN

2.1 Publiek- en privaatrecht

11. Het traditionele onderscheid tussen het publiekrecht, dat integraal de openbare orde raakt, en het privaatrecht, dat van oudsher een aanvullend karakter heeft, is sterk vervaagd. Daar zijn verschillende oorzaken en uitingen van. De rechtsbronnen van het privaatrecht zijn mettertijd steeds verder geïnternationaliseerd en geëuropeaniseerd, terwijl de nationale regelgeving is aangevuld met of vervangen door regionale regels. Als resultaat daarvan is een *meergelaagde rechtsorde*²¹ ontstaan, die veel complexer is dan vroeger.

Tegelijk gebruikt de overheid zelf meer en meer private instrumenten bij de uitwerking en handhaving van haar beleid.

Maar bovenal stellen we vast dat een groot aantal nieuwe rechtsregels die de verhoudingen tussen burgers onderling regelen een dwingend karakter hebben gekregen, ter bescherming van de zwakkere partij. Overigens is het ook zo dat ook een aantal behouden klassieke regels van privaatrecht de openbare orde raken.

²⁰ Zie het geannoteerde wetboek DAMBRE M. en VERSCHULDEN G. (hoofddred.), *Burgerlijk recht. Bijzondere wetgeving*, die Keure, 2024-2025, 1574 p.

²¹ VAN GERVEN W. en LIERMAN S., *Algemeen deel. Veertig jaar later in Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Kluwer, 2010, 23, nr. 6.

2.2 Materieel en formeel recht

12. Regels van **materieel recht** (*le droit matériel*) betreffen de *inhoud* van de gedragsregels die voor rechtssubjecten rechten en plichten met zich meebrengen.

13. Regels van **formeel recht** (*le droit procédural*) betreffen de *handhaving* van het materieel recht. Formeel recht heeft een secundaire, ondersteunende functie. Rechtshandhaving is pas aan de orde ingeval gedragsregels worden miskend en de vraag rijst naar de afdwining van subjectieve rechten. Dit gebeurt door toepassing van het *procesrecht*.

14. Ook het klassieke onderscheid tussen materieel en formeel recht is mettertijd steeds sterker vervaagd. Zo heeft het procesrecht niet alleen publieke maar ook burgerlijke aspecten en maakt Deel IV van dit boek duidelijk dat ook de Grondwet en internationale instrumenten bronnen zijn van het actueel Belgisch burgerlijk procesrecht. Bovendien bevat het Gerechtelijk Wetboek niet alleen regels om een geschil te laten beslechten door een rechter na inleiding van een geding, ook alternatieve vormen van geschiloplossing, zowel binnen als buiten de gerechtelijke procedure, worden erin geregeld. In essentie zijn die gebaseerd op onderhandelingen tussen partijen.

C. RECHTSFEITEN, RECHTSHANDELINGEN EN RECHTSGEVOLGEN

15. **Rechtsfeiten** (*les faits juridiques*) zijn feiten waaraan de rechtsregel gevolgen verbindt.

Rechtshandelingen (*les actes juridiques*) zijn in vorige edities van dit boek omschreven als menselijke wilsverklaringen waaraan het recht rechtsgevolgen verbindt en die gesteld worden om deze rechtsgevolgen mee te brengen.

Thans is het begrip rechtshandeling wettelijk gedefinieerd als de wilsuiting waarbij een of meer personen de bedoeling hebben om rechtsgevolgen te doen ontstaan (art. 1.3, eerste lid BW).

Rechtsgevolgen (*les effets juridiques – les conséquences juridiques*) zijn gevolgen die het recht koppelt aan feiten die beantwoorden aan de hypothese die in de norm vervat ligt.

AFDELING 2

CENTRALE ELEMENTEN IN HET BEGRIIP RECHT

16. Ondanks de verschilpunten zijn er een aantal elementen die in de meeste (positiefrechtelijke) definities van het recht terugkomen. Het gaat over een geheel van gedragsregels. Deze gedragsregels worden opgelegd door de maatschappij. Zij beogen de ordening van de maatschappij. De overtreding ervan wordt gesanctioneerd.

Op deze punten wordt hierna kort ingegaan.

A. EEN GEHEEL VAN GEDRAGSREGELS MET BIJKOMENDE INSTITUTIONELE VOORSCHRIFTEN

17. Rechtsregels verschillen fundamenteel van natuurwetten en wetenschappelijke regels. Deze laatste geven de werkelijkheid op een of ander punt weer. *Rechtsregels* daarentegen *schrijven een gedragswijze voor*. Zij formuleren een bevel of een verbod. Zij bepalen hoe het moet, niet hoe het is.

18. Hoewel de rechtsregel normalerwijze een bevel of verbod inhoudt, is de intensiteit van dit bevel of verbod uiteenlopend.

- a. Op de eerste plaats is de toepasbaarheid van de rechtsregel in bepaalde gevallen afhankelijk van de wil van de burger zelf. Sommige rechtsregels zijn slechts van toepassing op diegene die dit zelf wil door gebruik te maken van een bepaalde juridische instelling. Zo gelden de plichten van de echtgenoten enkel voor diegenen die beslissen te huwen. Wie geen koopcontract sluit, wordt niet beïnvloed door de regels inzake de koopovereenkomst. Andere rechtsregels gelden ongetwijfeld voor iedereen (bv. strafrecht).
- b. Verder is er het onderscheid tussen aanvullend recht, dwingend recht en regels die de openbare orde raken (zie ook *infra* randnrs. 86-90).

Sommige juridische normen hebben een *imperatief* karakter. Het gaat om bepalingen die van **dwingend recht** (*le droit impératif*) zijn of zelfs de **openbare orde** (*l'ordre public*) raken: men kan er niet (op geldige wijze) van afwijken (art. 1.3, derde lid BW). Dit is het geval voor het publiekrecht en voor de meeste delen van het personen- en familierecht, dat nochtans onderdeel is van het privaatrecht.

Andere normen hebben een *suppletief* karakter. Het gaat om bepalingen van **aanvullend recht** (*le droit supplétif*): men kan zelf geldig een afwijkende regeling bedingen die voorrang heeft op de wijze waarop de wet dezelfde rechtsverhouding reguleert. Zo zijn de wettelijke regels inzake goederen, verbintenissen, buitencontractuele aansprakelijkheid en persoonlijke zekerheden uit de boeken 3, 5, 6 en 9 van het BW principieel²² enkel van toepassing indien de partijen zelf geen andere afspraken hebben gemaakt. Is dit wel het geval, dan primeert de tussen de partijen bedongen regeling.

19. Gedragsregels zijn de kern van het objectief recht. Dit objectief recht omvat naast gedragsregels echter ook een aantal *bijkomende voorschriften die het nodige institutioneel en begripsmatig kader* vormen voor de formulering en de toepassing van de eigenlijke gedragsregels en die de afdwinging ervan verzekeren (grondwettelijke, administratieve en gerechtelijke organisatie, niet-normatieve begripsomschrijvingen).

B. RECHTSREGELS WORDEN OPGELEGD DOOR DE MAATSCHAPPIJ

20. Er zijn meerdere soorten gedragsregels: morele, juridische, religieuze, sportieve... Rechtsregels onderscheiden zich van andere gedragsregels doordat zij hun gelding ontleen aan de wil van de maatschappij.

In maatschappijen met een minder ontwikkeld rechtssysteem kan deze wil in belangrijke mate blijken uit een gewoonte, een constant gedragspatroon van de leden van de gemeenschap. In meer moderne maatschappijvormen daarentegen wordt de opdracht om rechtsregels te formuleren en aan de gewijzigde omstandigheden aan te passen, toevertrouwd aan bijzondere wetgevende organen. In België bv. worden op federaal niveau wetten uitgevaardigd door het parlement, terwijl de uitvoerende macht o.m. in koninklijke besluiten nadere regels bepaalt voor de toepassing van de wetten.

²² De wet bepaalt met zoveel woorden dat de partijen kunnen afwijken van de bepalingen van het BW inzake goederenrecht en persoonlijke zekerheden, behalve indien het om definities gaat of indien de wet anders bepaalt (art. 3.1 BW en art. 9.1.1 BW). Ook de bepalingen inzake verbintenissen en buitencontractuele aansprakelijkheid zijn van aanvullend recht, tenzij uit de tekst of de draagwijdte ervan blijkt dat ze geheel of gedeeltelijk een karakter van dwingend recht of van openbare orde hebben (art. 5.3, tweede lid BW en art. 6.1 BW).

C. HET DOEL VAN RECHTSREGELS: EEN KWALITATIEVE ORDENING VAN DE MAATSCHAPPIJ

21. Het doel van de rechtsregels is de ordening van de samenleving te verzekeren. Dit vereist op de eerste plaats dat een evenwicht wordt verzekerd tussen de conflicterende belangen van de verschillende leden van de maatschappij. Dit evenwicht kan enkel worden gerealiseerd door, in het algemeen belang, beperkingen op te leggen aan eenieders vrijheid.

22. Verder moet vorm worden gegeven aan de in vele opzichten onontbeerlijke samenwerking tussen de leden van de maatschappij. Geleidelijk aan zijn op deze wijze politieke, administratieve en gerechtelijke instellingen ontstaan die tot taak hebben rechtsregels te formuleren, toe te passen en te handhaven. Langs vennootschappen en verenigingen allerhande wordt vormgegeven aan samenwerking op een ander vlak dan de organisatie van de maatschappij als dusdanig.

23. De kwaliteit van de maatschappijordening die het recht beoogt, is in vele opzichten afhankelijk van de kwaliteit van de gehanteerde rechtsregelen. Deze moeten rechtszekerheid bieden, rechtvaardig en doeltreffend zijn.

1. RECHTSZEKERHEID

24. Een duurzame maatschappelijke ordening kan enkel worden bereikt indien de juridische regels voldoende **rechtszekerheid** (*la sécurité juridique*) bieden. Hier-voor moeten de rechtsregels voldoen aan een aantal technisch-juridische eisen.

Goed recht impliceert o.m. *voorspelbaarheid* van de gedragsregel: de burger moet voldoende mogelijkheden hebben om vooraf precies te weten welk gedrag van hem wordt verwacht.

Recht wordt bij voorkeur ook gekenmerkt door zijn relatieve *vastheid*. Veranderen de rechtsregels te frequent, dan komt meteen de voorspelbaarheid ervan in het gedrang.

Algemeenheid is een derde facet van de rechtszekerheid. Kenmerkend voor een regel is dat deze niet beperkt blijft tot één enkel geval, maar een zekere algemene draagwijdte heeft. Dit is ook zo voor rechtsregels. Deze beogen van toepassing te zijn op alle of een aantal gelijkaardige concrete gevallen. Zij zijn dan ook meestal

abstract geformuleerd. Hoe meer er specifieke regels gelden voor beperkte categorieën van gevallen, hoe moeilijker het recht kenbaar en voorspelbaar is.

De regels uit een bepaald deel van het recht moeten ten slotte *onderling consistent* zijn met de regels uit een ander deel van het recht. Het gevaar op tegenstrijdigheden neemt uiteraard toe naarmate de complexiteit van het recht toeneemt.

2. RECHTVAARDIGHEID

25. Recht is ook enkel aanvaardbaar indien de maatschappelijke ordening die het invoert, inhoudelijk aanvaardbaar, rechtvaardig, is.

Wat rechtvaardig is of niet, is in ruime mate afhankelijk van maatschappelijke en filosofische opvattingen. De inhoud van het begrip **rechtvaardigheid** (*l'équité*) verandert dus tot op zekere hoogte met plaats en tijd. Dit geldt dus ook voor het recht. In een maatschappij waar geen volledige eensgezindheid is omtrent maatschappelijke en filosofische vragen, dringt er zich voor de wetgever dan ook een zeker juridisch pluralisme op waardoor de uiteenlopende opvattingen zoveel mogelijk worden gerespecteerd.

Anderzijds zijn er ook een aantal essentiële menselijke waarden die steeds door elke rechtsorde, die naam waardig, moeten worden gerespecteerd.

Deze algemene waarden komen o.m. tot uiting in de bescherming van een aantal grondrechten, o.m. door de meeste nationale grondwetten en door een aantal internationale conventies zoals het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM).

3. DOELTREFFENDHEID

26. Rechtsregels moeten ook doeltreffend zijn. Wanneer de wetgever een bepaald economisch of sociaal resultaat wil bewerkstelligen, is de **doeltreffendheid** (*l'efficacité*) van de ingreep afhankelijk van de aangepastheid van de middelen aan de beleidsdoelstellingen. Welke juridische middelen moeten worden aangewend, is veelal afhankelijk van niet-juridische gegevens. In vele gevallen is de doeltreffendheid van het recht dan ook afhankelijk van de mate waarin de wetgever erin slaagt de relevante niet-juridische gegevens op te nemen in juridische normen.

27. Om de kwaliteit van het recht als instrument voor een degelijke maatschappelijke ordening te toetsen en te verbeteren, is **wetsevaluatie** (*l'évaluation de la législation*) bijzonder nuttig. Het gebeurt immers niet zelden dat na (of soms zelfs nog vóór) de inwerkingtreding problemen opduiken in de praktijk: de teksten zijn te ingewikkeld of kunnen moeilijk worden toegepast, er zijn lacunes, er is gebrek aan samenhang, er zijn tegenstrijdigheden, de regels zijn verouderd of bereiken niet de gewenste effecten. Binnen het federale parlement is in 2007 al een *Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie* opgericht, paritair samengesteld uit Kamerleden en senatoren. De werkzaamheden daarvan zouden moeten uitmonden in een verslag bezorgd aan de Kamer van volksvertegenwoordigers, de Senaat en de bevoegde minister. Onder meer door de afbouw van de Senaat is het Comité in de praktijk evenwel niet operationeel.

D. HANDHAVING VAN RECHTSREGELS DOOR OF KRACHTENS HET MAATSCHAPPELIJK GEZAG

28. In hun typische vorm houden rechtsregels een bevel of verbod in, opgelegd met het oog op de ordening van de maatschappij. Wil de beoogde maatschappelijke ordening worden bereikt, dan is het nodig dat juridische normen ook effectief worden nageleefd. Rechtsregels worden dan ook meestal hierdoor gekenmerkt dat maatregelen zijn getroffen om de naleving ervan te verzekeren.

Dit geschiedt op twee vlakken.

a) In het algemeen is de uitvoerende macht ermee belast de wetten en decreten ten uitvoer te leggen door uitvoeringsmaatregelen allerhande. De werking van de uitvoerende macht wordt geregeld in het bestuursrecht.

b) Verder staat de rechterlijke macht in voor de sanctionering van overtredingen van de rechtsregel.

In het publiekrecht neemt de overheid zelf, meer bepaald langs het Openbaar Ministerie, het initiatief om de overtreding van belangrijke rechtsregels te sanctioneren door de dader van de overtreding voor de strafrechter te vervolgen.

In het privaatrecht daarentegen moet de burger gewoonlijk zelf het initiatief nemen voor de handhaving van de rechtsregelen waar hij belang bij heeft. Hij moet zelf langs een gerechtelijke procedure zijn rechten kracht bijzetten om de overtreding van de regel te laten sanctioneren. Laat bv. een koper na de door hem gekochte goederen te betalen, dan zal de verkoper zelf het initiatief moeten nemen

om langs een gerechtelijke procedure een veroordeling tot betaling te vorderen. Slechts in uitzonderlijke gevallen zal de burger een overheidsorganisme kunnen inschakelen ter afdwinging van zijn burgerlijke rechten.²³

In sommige rechtstakken is de afdwingbaarheid gering omdat effectieve sancties ontbreken. Dit is het geval in het grondwettelijk recht en het internationaal publiekrecht.

E. SYNTHESE

29. Het recht is een geheel van gedragsregels en ermee samenhangende institutionele voorschriften, uitgevaardigd en gehandhaafd door of krachtens het maatschappelijk gezag, met het oog op een doeltreffende, rechtszekere en rechtvaardige ordening van de maatschappij.

²³ Dit is bv., onder wettelijk bepaalde voorwaarden, het geval voor de inning en invordering van achterstallige onderhoudsbijdragen. Hiervoor kan de onderhoudsgerechtigde een beroep doen op de DAVO, krachtens de wet van 21 februari 2003 tot oprichting van een Dienst voor alimentatievorderingen bij de FOD Financiën, *BS* 28 maart 2003.